

ESTÄÄKÖ TIETOSUOJA KIRJANPITO- AINEISTON SÄILYTTÄMISEN, KUN TOIMEKSIANTAJAAN EI SAADA YHTEYTTÄ?

Päivi Korpisaari

1 Johdanto ja kysymyksenasettelu

Elävässä elämässä on esiintynyt tilanteita, joissa kirjanpitoaineisto on toimitettu tilitoimistolle kirjanpidon tekemistä varten, ja asiakasyritys lakkaa maksamasta laskujaan eikä siihen saada yhteyttä. Tilitoimiston tai kirjanpitoaineistoa pilvipalvelussa säilyttävän ohjelmistoyrityksen hallussa on tällöin asiakasyrityksen kirjanpitoaineisto ja yleensä ”ainoa kappale” siitä. Asiakkaalla itsellään ei yleensä ole kirjanpitoaineistoa hallussaan tai tästä ei ainakaan ole varmuutta.

Kirjanpitoaineistoa säilyttävät tilitoimistot ja pilvipalveluyritykset joutuvat tällöin ratkaisemaan, onko aineiston säilyttäminen sallittua tai onko säilyttämiseen jopa velvollisuus, vai pitääkö aineisto hävittää, kun siinä on henkilötietoja, joiden käsittelylle pitää olla lainmukainen peruste. Tarkasteluun liittyy monenlaisia oikeudellisia näkökohtia, mutta tässä artikkelissa tarkastellaan kirjanpitoaineiston säilyttämistä lähinnä tietosuojasääntelyn näkökulmasta. Arvioinnin kohteena on siten se, mitä reunaehtoja tietosuojasääntely asettaa henkilötietoja sisältävän kirjanpitoaineiston säilyttämiselle.

Kirjoitus perustuu asiantuntijalausuntoon, jonka allekirjoittanut on laatinut Taloushallintoliitto ry:n toimeksiannosta. Lausunto on julkaistu Kirjanpitolautakunnan verkkosivuilla. Kirjanpitolautakunta on laatinut asiantuntijalausunnon saamisen jälkeen 24.10.2023 lausunnon numero 2051 otsikolla ”Kirjanpitoaineiston säilyttämisestä ulkoistetuissa palvelussa, kun säilyttämistä koskeva sopimus on päättynyt”. Myös mainittua lausuntoa on hyödynnetty tässä artikkelissa.

2 Arvioinnin peruslähtökohdat

2.1 Tietosuojalainsäädännön soveltaminen

EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (tietosuoja-asetus, TSA)¹ sovelletaan sen 2 artiklan 1 kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyyn, ”joka on osittain tai kokonaan automaattista, sekä sellaisten henkilötietojen käsittelyyn muussa kuin automaattisessa muodossa, jotka muodostavat rekisterin osan tai joiden on tarkoitus muodostaa rekisterin osa”. Tietosuojalailla (1050/2018; TiSL) täydennetään ja täsmennetään tietosuoja-asetusta ja sen kansallista soveltamista (TiSL 1 §).

Kuten TSA:n soveltamisalasäännöksestä ilmenee, tietosuojalainsäädännön soveltaminen ei edellytä, että kyseessä olisi henkilörekisteri, jos kyse on henkilötietojen automaattisesta käsittelystä, jota esimerkiksi henkilötietojen (= henkilötietoja sisältävän kirjanpitoaineiston) tallentaminen tietokoneelle tai pilvipalveluun on. Näin ollen tietosuoja-asetusta ja tietosuojalakia sovelletaan kirjanpitoaineiston käsittelyyn aina, kun se on tallennettu tietokoneelle, jossa aineistoa käsitellään ”automaattisesti”.

Sen sijaan silloin, kun kysymys on henkilötietojen manuaalisesta käsittelystä, tietosuoja-asetuksen soveltaminen edellyttää, että henkilötiedot muodostavat rekisterin osan tai että niiden on *tarkoitus* muodostaa rekisterin osa. *Rekisterillä* tarkoitetaan TSA 2 artiklan 6 kohdan mukaan ”mitä tahansa jäseneltyä henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, josta tiedot ovat saatavilla tietyin perustein, oli tietojoukko sitten keskitetty, hajautettu tai toiminnallisin tai maantieteellisin perustein jaettu”. Siltä osin kuin kysymys on paperimuodossa olevista henkilötietoja sisältävistä tositteista tai muusta kirjanpitoaineistosta, jota ei ole esimerkiksi toimeksiannon peruttamisen vuoksi tallennettu mihinkään tietojärjestelmään, on tietosuoja-asetuksen sovellettavuus hieman epävarmaa. Koska TSA soveltuu manuaalisesti ylläpidettyihin henkilötietoihin, joiden on *tarkoitus* muodostaa rekisteri tai sen osa, näyttää kuitenkin siltä, että tietosuoja-asetus soveltuu myös järjestämättömään kuitti- ja tositauneis-

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus).

toon silloin, kun se on tarkoitus viedä kirjanpitoon, jossa tietoja käsitellään automaattisesti tai manuaalisesti, koska niiden on tällöin tarkoitus muodostaa rekisteri.

Jos kirjanpidon suorittamista koskeva toimeksianto on lakannut, tositteiden ei ole enää tarkoitus muodostaa tilitoimiston hallussa rekisteriä tai sen osaa, mikä voisi puoltaa tietosuojalainsäädännön soveltumattomuutta tällaisessa tapauksessa. Toisaalta Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) henkilötiedoille antama vahva suoja ja teleologisen tulkinnan periaate puoltavat tietosuojalainsäädännön soveltamista myös sellaiseen aineistoon, jonka oli tarkoitus muodostaa rekisteri tai sen osa ennen toimeksiannon lakkaamista. Muussa tapauksessa henkilötietoja sisältävä aineisto, jossa voi olla myös arkaluonteisia henkilötietoja, altistuisi väärinkäytöksille ja syntyisi isoja riskejä rekisteröityjen tietosuojalle, yksityisyydelle ja ehkä taloudellisillekin intresseille. Sen vuoksi henkilötietolainsäädännön soveltamista myös tällaiseen aineistoon voidaan pitää perusteltuna, kunnes aineisto on palautettu toimeksiantajalle tai on tehty muunlainen päätös sen säilyttämisen tai hävittämisen suhteen.

2.2 Henkilötietojen käsittely ja henkilötiedon käsite

Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan TSA 4 artiklan 2 kohdan mukaan ”toimintoa tai toimintoja, joita kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietoja sisältäviin tietojoukkoihin joko automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen tai manuaalisesti, kuten tietojen keräämistä, tallentamista, järjestämistä, jäsentämistä, säilyttämistä, muokkaamista tai muuttamista, hakua, kyselyä, käyttöä, tietojen luovuttamista siirtämällä, levittämällä tai asettamalla ne muutoin saataville, tietojen yhteensovittamista tai yhdistämistä, rajoittamista, poistamista tai tuhoamista”. Näin ollen käytännössä kaikki kirjanpitoaineistoon tilitoimistossa kohdistuvat toimet ovat henkilötietojen käsittelyä (tallentaminen, jäsentäminen, säilyttäminen jne.). Siten kirjanpitoaineiston käsitteleminen joko tilitoimiston toimesta tai tallennuspalveluja tarjoavan pilvipalveluyrityksen toimesta on tietosuoja-asetuksessa tarkoitettua henkilötietojen käsittelyä.

Henkilötiedolla tarkoitetaan TSA 4 artiklan 1 kohdan mukaan

”kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön, jäljempänä ’rekisteröity’, liittyviä tietoja; tunnistettavissa olevana pidetään

luonnollista henkilöä, joka voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa erityisesti tunnistetietojen, kuten nimen, henkilötunnuksen, sijaintitiedon, verkko-tunnistetietojen taikka yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, geneettisen, psyykkisen, taloudellisen, kulttuurillisen tai sosiaalisen tekijän perusteella”.

Henkilötietoja voivat olla esimerkiksi auton rekisterinumero, ka-tuosoite, IP-osoite tai lemmikin nimi, jos ne liittyvät tunnistettavissa olevaan ihmiseen (esimerkiksi auton omistaja tai haltija on puhelinsoi-tolla muutaman euron hinnalla selvitettävissä). Edellytyksenä kirjan-pitotositteen tai vaikkapa laskun pitämiseksi henkilötietona ei ole, että rekisteröidyn henkilöllisyys ilmenee suoraan tositteesta tai laskusta, vaan riittävää on, että ihminen on sen avulla tunnistettavissa vaikkapa puhelinsoiton tai verkossa tehdyn hakutoiminnon tai kyselyn tai mui-den tietojen yhdistämisen avulla.

Kirjanpitoaineisto sisältää käytännössä aina henkilötietoja. Näi-tä ovat esimerkiksi palkkatiedot, matkakustannusten korvauksia ja lounasetuja koskevat tiedot sekä muut yksittäistä tunnistettua tai tun-nistettavissa olevaa työntekijää koskevat tiedot sekä tiedot luonnol-lisilta henkilöiltä olevista myyntisaamisista tai ostoveloista ja kuitit, joista ilmenee asiakkaan tai yksityisen ammatinharjoittajan henkilöl-lisyys. TSA ei rajaa minkäänlaisia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liitettäviä tietoja pois henkilötiedon käsitteestä. Tämän vuoksi myös luonnollisen henkilön liike- ja ammat-titoimintaan liittyvät tiedot ovat häntä koskevia henkilötietoja. Esimer-kiksi sopimuskumppanina olevia toiminimiyrittäjiä koskevat tiedot ovat henkilötietoja, vaikka ne liittyisivät vain tämän ammattitoimin-taan. Tiedon ei tarvitse olla mitenkään merkittävä tai henkilön yksityi-selämän piiriin kuuluva. Riittävää on, että tieto liittyy tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan henkilöön.²

3 Henkilötietojen käsittelylle täytyy olla peruste

TSA 6 artiklassa säädetään henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuu-desta; toisin sanoen niistä perusteista, joiden vallitessa henkilötietoja

² Henkilötiedon käsitteestä esimerkiksi Korpisaari – Pitkänen – Warma-Leh-tinen: Tietosuojat (2022), s. 57–69.

saadaan käsitellä. Luettelo on tyhjentävä, mutta sen soveltamista täsmennetään 1 c ja e alakohtien osalta tietosuojalaisissa ja erilaisissa kansallisissa erityislajeissa. Muiden artiklan kohtien osalta ei kansallisesti voida säätää omia tietosuojasetuksesta poikkeavia säännöksiä.³ Eri-tyisten henkilötietojen (uskonnollinen tai poliittinen vakaumus, seksuaalista suuntautumista, etnistä alkuperää tai terveyttä koskeva tieto jne.)⁴ käsittelyn osalta tulee myös TSA 9 artiklan mukaisten käsittelyn edellytysten täytyä.

Käsittelyn perustetta koskevan TSA 6 artiklan 1 ja 2 kohdat kuuluvat seuraavasti (kursivoinnit tässä ja muuallakin artikkelin kirjoittajan):

1. Käsittely on lainmukaista ainoastaan jos ja vain siltä osin kuin vähintään yksi seuraavista edellytyksistä täyttyy:
 - a) rekisteröity on antanut *suostumuksensa* henkilötietojensa käsitte-lyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten;
 - b) käsittely on tarpeen sellaisen *sopimuksen* täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osapuolena, tai sopimuksen tekemistä edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä;
 - c) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän *lakisääteisen velvoitteen* noudattamiseksi;
 - d) käsittely on tarpeen rekisteröidyn tai toisen luonnollisen henkilön *elintärkeiden etujen* suojaamiseksi;
 - e) käsittely on tarpeen *yleistä etua* koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan *julkisen vallan* käyttämiseksi;
 - f) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen *oikeutettujen etujen* toteuttamiseksi, paitsi milloin henkilötietojen suojaa edellyttävät rekisteröidyn edut tai perusoikeudet ja -vapaudet syrjäyttävät tällaiset edut, erityisesti jos rekisteröity on lapsi.

Ensimmäisen alakohdan f alakohtaa ei sovelleta tietojenkäsittelyyn, jota viranomaiset suorittavat tehtäviensä yhteydessä.

³ Kansallista liikkumavaraa koskeva taulukko on tietosuojasetuksen toimeenpanoa valmistelleen ns. TATTI-työryhmän mietinnön liitteenä; Oikeusministeriön Mietintöjä ja lausuntoja 35/2017: EU:n yleisen tietosuojasetuksen täytäntöönpanoryhmän (TATTI) mietintö, s. 48–67.

⁴ TSA 9 artiklan 1 kohdan mukaan erityisiä henkilötietoja ovat henkilötiedot, ”joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus tai ammattiliiton jäsenyys ” sekä geneettinen ja biometrinen tieto henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten tai terveyttä koskeva tieto taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista koskeva tieto.

Tietosuojalain 4 § täsmentää TSA 6 artiklan 1 kohdan e alakohdassa mainittua yleiseen etuun tai julkisen vallan käyttöön perustuvaa käsittelyä, mutta mikään pykälässä mainituista perusteista ei näytä sopivan tapaukseen, jossa on kysymys kirjanpitoaineiston säilyttämisestä toimeksiannon keskeydyttyä:

4 §

Käsittelyn lainmukaisuus

Henkilötietoja saa käsitellä tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisesti, jos:

- 1) kysymys on henkilön asemaa, tehtäviä sekä niiden hoitoa julkisyhteisössä, elinkeinoelämässä, järjestötoiminnassa tai muussa vastaavassa toiminnassa kuvaavista tiedoista siltä osin kuin käsittelyn tavoite on yleisen edun mukainen ja käsittely on oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden;
- 2) käsittely on tarpeen ja oikeasuhtaista viranomaisen toiminnassa yleisen edun mukaisen tehtävän suorittamiseksi;
- 3) käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta taikka tilastointia varten ja se on oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden; tai
- 4) henkilötietoja sisältävien tutkimusaineistojen, kulttuuriperintöaineistojen sekä näiden kuvailutietoihin liittyvien henkilötietojen käsittely arkistointitarkoituksessa on tarpeen ja oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen ja rekisteröidyn oikeuksiin nähden.

Kun kirjanpitoaineistoa käsitellään tiloimistossa, perustuu tällöin suoritettava henkilötietojen käsittely TSA 6 artiklan 1 c alakohdan mukaisesti *rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen* noudattamiseen, koska rekisterinpitäjäyritys on kirjanpitolain (1620/2015, KPL) 1 §:n mukaisesti kirjanpitovelvollinen. Kirjanpitovelvollisuus käsittää paitsi liiketapahtumien kirjaamisen ja tilinpäätöksen laatimisen, myös kirjanpitoaineiston säilyttämisen.⁵ Luotettavalla ja vaikeuksitta tarkastettavissa olevalla kirjanpidolla on merkittävä tehtävä veroilmoituksen ja viranomaisraportoinnin perustana sekä ns. harmaan talouden ehkäisemisessä.⁶

Koska henkilötietoja sisältävän kirjanpitoaineiston käsittely tapahtuu liiketoimintaa harjoittavan/harjoittaneen yrityksen intressissä

⁵ KKO 1998:38, jossa viitataan kirjanpitolakiin.

⁶ HE 89/2015 s. 37.

sen lakisääteisen velvoitteen täyttämiseksi, on sitä pidettävä *rekisterinpitäjänä*.⁷

TSA 4 artiklan 7 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä tarkoitetaan ”luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot; jos tällaisen käsittelyn tarkoitukset ja keinot määritellään unionin tai jäsenvaltioiden lainsäädännössä, rekisterinpitäjä tai tämän nimitämistä koskevat erityiset kriteerit voidaan vahvistaa unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti”.

TSA 4 artiklan 8 kohdan mukaan *käsittelijällä* tarkoitetaan ”luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun”. Käsittelijä on siis taho joka

- 1) on rekisterinpitäjään nähden erillinen yksikkö ja
- 2) käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän puolesta.⁸

Tilitoimisto ja kirjanpitoaineiston säilytyspalvelua harjoittava pilvipalveluyritys ovat siten TSA:ssa tarkoitettuja henkilötietojen käsittelijöitä, jotka käsittelevät henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun.⁹ Rekisterinpitäjällä ei tarvitse olla pääsyä käsiteltäviin tietoihin, jotta sitä voitaisiin pitää rekisterinpitäjänä.¹⁰ Tietojenkäsittelysopimus tai sen puuttuminen ei myöskään ole ratkaiseva tekijä rekisterinpitäjän ja

⁷ Ks. European Data Protection Board (EDPB), Guidelines 07/2020 on the concepts of controller and processor in the GDPR, version 2.0 (7.7.2021), s. 13 ja 15, jossa mainitaan erimerkkinä, että palkanmaksun ulkoistanut yritys on henkilökuntansa palkanmaksutietojen osalta rekisterinpitäjä ja maksatuksesta huolehtiva kirjanpitoimisto on näiden henkilötietojen käsittelijä.

⁸ Euroopan tietosuojaneuvoston ohjeet 7/2020, s. 3–4. Ks. myös Korpisaari – Pitkänen – Warma-Lehtinen 2022, s. 343–344 sekä Korpisaari: Kuka vastaa henkilötietojen käsittelystä – rekisterinpitäjyyden ja yhteisrekisterinpitäjyyden vaikea rajanveto, teoksessa Yksityisoikeus ja oikeuskulttuuri: Juhlajulkaisu Heikki Halila 1952–26/5–2022, toim. Hemmo, M., Hoppu, K., Norros, O. & Pönkä, V., Helsinki: 2022, s. 213–238.

⁹ Jos käsittelijä ryhtyisi käsittelemään henkilötietoja johonkin muuhun kuin rekisterinpitäjän kanssa sovittuun käyttötarkoitukseen tulisi siitä rekisterinpitäjän tämän käsittelyn osalta.

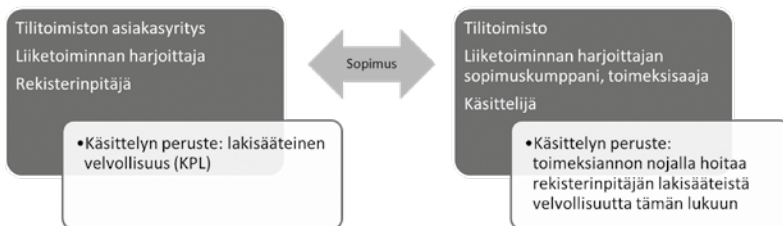
¹⁰ ETN ohjeet 7/2020, s. 3 ja *Fashion ID* (C-40/17) sekä *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein* (C-210/16). Ks. myös Korpisaari 2022.

käsittelijän suhteen määrittämisen kannalta, vaan roolit todetaan tosi-asiallisen asiantilan perusteella.

Henkilötietojen käsittelijällä ei ole päätösvaltaa henkilötietojen keräämisen, säilytyksen, käyttämisen tai muun käsittelyn suhteen, eikä tietoja käsitellä henkilötietojen käsittelijän tarkoituksia varten. Päätösvalta on rekisterinpitäjällä ja henkilötietoja käsitellään rekisterinpitäjän tarkoituksia varten sen antamien ohjeiden mukaisesti. Näissä ohjeissa voidaan jättää jonkin verran harkintavaltaa käsittelijälle esimerkiksi sopivimpien teknisten ja organisatoristen keinojen valitsemisen osalta. Tämän katsotaan useimmiten palvelevan rekisterinpitäjän etua eikä se tee käsittelijästä rekisterinpitäjää.¹¹ Jos käsittelijä ryhtyy käsittelemään sen hallussa olevia henkilötietoja omiin tarkoituksiinsa, siitä tulee näiden käsittelytoimien osalta rekisterinpitäjä.¹²

Vaikka rekisterinpitäjän ja käsittelijän välillä on kirjanpidon suorittamista koskeva sopimus – jonka toteuttaminen edellyttää kirjanpitoaineistoon sisältyvien henkilötietojen käsittelemistä – ei käsittelyn peruste sinänsä ole sopimuksen täyttäminen (josta olisi kysymys esimerkiksi puhelinoperaattoriyhtiön käsitellessä puhelinihtymän omistajan henkilötietoja omaa laskutustaan ym. varten) vaan se, että kirjanpitolaki edellyttää kirjanpidon tekemistä (lakisääteinen velvoite), ja että kirjanpitovelvollinen (rekisterinpitäjä) on sopimuksella *ulkoistanut* tämän tehtävänsä tilitoimistolle, joka sitten käsittelijänä käsittelee kirjanpitoaineiston myötä saamiaan henkilötietoja rekisterinpitäjäyhtiön lukuun. Käsittelijä johtaa siten oikeutensa rekisterinpitäjän käsittelyoikeudesta.

Seuraava kuvio havainnollistaa rekisterinpitäjän ja käsittelijän suhdetta:

¹¹ ETN ohjeet 7/2020 s. 4.

¹² Christopher Millard – Dimitra Kamarinou, Article 28. Processor, teoksessa *The EU General Data Protection Regulation (GDPR)*, (toim.) Christopher Kuner, Lee A. Bygrave ja Christopher Docksey, Oxford University Press (2020), s. 609.

4 Henkilötietojen käsittelijä ja tietojenkäsittelysopimus: kirjanpitoaineiston säilyttämisestä tai hävittämisestä on sovittava

Henkilötietojen käsittelijästä säädetään TSA 28 artiklassa. Ensinnäkin ”rekisterinpitäjä saa käyttää ainoastaan sellaisia henkilötietojen käsittelijöitä, jotka toteuttavat riittävät suojatoimet asianmukaisten teknisten ja organisatoristen toimien täytäntöönpanemiseksi niin, että käsittely täyttää” tietosuojasetuksen ”vaatimukset ja sillä varmistetaan rekisteröidyn oikeuksien suojele” (TSA 28(1)). Käsittelijä ei myöskään ”saa käyttää toisen henkilötietojen käsittelijän palveluksia ilman rekisterinpitäjän erityistä tai yleistä kirjallista ennakkolupaa”. Näin ollen esimerkiksi tallennuspalvelun ostaminen pilvipalveluntarjoajalta edellyttää rekisterinpitäjän eli kirjanpitovelvollisen lupaa.

TSA 28(3) artiklan mukaan rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän on tehtävä käsittelyä koskeva sopimus (käsittelysopimus), jossa ”vahvistetaan käsittelyn kohde ja *kesto*, käsittelyn luonne ja tarkoitus, henkilötietojen tyyppi ja rekisteröityjen ryhmät, rekisterinpitäjän velvollisuudet ja oikeudet” (kursivointi artikkelin kirjoittajan). Tässä yhteydessä on huomattava, että tietojenkäsittelysopimuksen puuttuminen rikkoo suoraan asetuksen velvoitteita ja toimivaltainen valvontaviranomainen voi määrätä sen puuttumisesta seuraamuksen sekä rekisterinpitäjälle että käsittelijälle,¹³ vaikkakaan seuraamus ei ainakaan pienten toimijoiden osalta liene kovin todennäköinen.

Tietojenkäsittelysopimuksen puuttuminen ei ole ratkaiseva tekijä rekisterinpitäjän ja käsittelijän suhteen olemassaolon kannalta, vaan osapuolten roolit määritetään tosiasiallisen toiminnan perusteella. Sopimuksessa on sovittava myös TSA 28(3) artiklan a–h alakohdissa mainituista seikoista, kuten esimerkiksi tietoturvasta. Sopimuksella on sovittava TSA 28(3) artiklan g alakohdan mukaan siitä, että henkilötietojen käsittelijä (eli tässä tapauksessa tilitoimisto):

”rekisterinpitäjän valinnan mukaan poistaa tai palauttaa käsittelyyn liittyvien palveluiden tarjoamisen päätyttyä kaikki henkilötiedot rekisterinpitäjälle ja poistaa olemassa olevat jäljennökset, paitsi jos unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä vaaditaan säilyttämään henkilötiedot;” (Kursivointi kirjoittajan.)

¹³ Korpisaari – Pitkänen – Warma-Lehtinen 2022 s. 345.

Lähtökohtana on toimiminen tehdyn tietojenkäsittelysopimuksen mukaan. Jos sopimuksella on sovittu aineiston säilyttämisestä kirjanpitolainsäädännön edellyttämän ajan, eikä sopimusta ole kesken sen voimassaolon purettu, on tilitoimiston säilytettävä aineisto tämän ajan. Jos sopimuksella puolestaan on sovittu aineiston palauttamisesta, se palautetaan.

Ongelmallista on, miten menetellään, jos tietosuoja-asetuksen edellyttämää sopimusta ei ole tehty tai sopimuksessa ei ole huomattu sopia tietojen säilyttämisestä tai poistamisesta eikä rekisterinpitäjää tavoiteta. Ongelmia tulee siinäkin tapauksessa, että sopimuksen mukaan aineisto pitäisi palauttaa rekisterinpitäjälle, mutta tätä ei tavoiteta. Ottaen huomioon TSA 28(3) artiklan g alakohdan loppuosan maininta ”paitsi jos unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä vaaditaan säilyttämään henkilötiedot”, on mielestäni edellä mainituissa epäselvissä tilanteissa perustellumpaa säilyttää henkilötietoja sisältävä kirjanpitoaineisto (hyvin suojattuna ja pääsyä rajoittaen passiivirekisterissä¹⁴) kuin hävittää se, koska kirjanpitolaki edellyttää kyseisen aineiston säilyttämistä – olkoonkin, että säilyttämisen syynä on ensisijassa kirjanpitolain suojaamien intressien turvaaminen eikä henkilötietojen suojaaminen.

Tätä tulkintaa puoltaa myös se, että yleisesti ottaen käsittelijän tulee toimia rekisterinpitäjän ohjeiden mukaan,¹⁵ mistä voidaan varovaisesti päätellä, että jos ohjetta aineiston hävittämisestä ole tullut, ei tähän saa oma-aloitteisesti ryhtyä. Käsittelijä ei esimerkiksi saa ilman rekisterinpitäjän etukäteistä lupaa käyttää apunaan muita käsittelijöitä (”sub-processors” eli alikäsittelijöitä), joten tätäkin taustaa varten olisi erikoista, jos se saisi ilman erityistä lupaa hävittää koko henkilötietoja sisältävän kirjanpitoaineiston. Kirjanpitoaineiston hävittäminen voi lisäksi tulla arvioiduksi rikosoikeudellisesti.

Huomioon voidaan vielä ottaa se näkökohta, että kirjanpitoaineistossa voi olla sellaisia tietoja, jotka vaikkapa rekisteröity haluaa tarkastusoikeutensa nojalla nähdä. Kun rekisteröidyn oikeuksien toteut-

¹⁴ Huomioon on otettava esimerkiksi TSA 5 artiklan mukaiset periaatteet, kuten esimerkiksi tietojen minimoinnin periaate. Ks. myös TSA:n johdannon 39 kappale sekä tietojen minimoinnin periaatteesta KHO 2023:56.

¹⁵ Christopher Millard – Dimitra Kamarinou, Article 28. Processor, teoksessa *The EU General Data Protection Regulation (GDPR)*, (toim.) Christopher Kuner, Lee A. Bygrave ja Christopher Docksey, Oxford University Press (2020), s. 605.

taminen on ensi sijassa rekisterinpitäjän velvollisuus, ei käsittelijällä liene ilman asiasta sopimista oikeutta tai velvollisuutta huolehtia tarkastusoikeuden toteuttamisesta esimerkiksi antamalla rekisterinpitäjän kirjanpitoaineistoa rekisteröidyn nähtäväksi. Jos aineisto on hävitetty, niin on kuitenkin varmaa, että rekisteröidyn tarkastusoikeutta ei enää koskaan pystytä toteuttamaan myöskään rekisterinpitäjän myötävaikutuksella. Näin ollen myös rekisteröidyn oikeuksien toteuttamismahdollisuuden säilyttäminen puoltaa kirjanpitoaineiston säilyttämistä hävittämisen sijaan. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon, että tietosuoja-asetuksen johdannon 64 kappaleen mukaan rekisterinpitäjän ei pitäisi säilyttää henkilötietoja ainoastaan mahdollisiin pyyntöihin vastaamista varten.

Lähtökohtaisesti käsittelijällä ei ole oikeutta hävittää tai poistaa tietoja, jollei tästä ole rekisterinpitäjän kanssa sovittu. Omasta aloitteesta ilman sopimista tehty henkilötietojen hävittäminen menee käsittelytehtävän ulkopuolelle. Käsittelijällä ei näet ole päätösvaltaa henkilötietojen keräämisen, säilytyksen, käyttämisen tai muun käsittelyn suhteen, vaan päätösvalta on rekisterinpitäjällä.¹⁶ Koska käsittelijästä tulee rekisterinpitäjä, jos tämä ryhtyy käsittelemään henkilötietoja muuhun kuin käsittelyn edellyttämään tarkoitukseen, on mahdollista ja ehkä jopa todennäköistä, että käsittelijästä tulee rekisterinpitäjä, jos se itsenäisesti päättää hävittää kirjanpitoaineiston ja myös tekee sen.

Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti vielä kahta tietosuojalainsäädännön ulkopuolista näkökohtaa eli lojaliteettivelvollisuutta asiakasta kohtaan sekä rikosten selvittämistänsä. Lisäksi esitellään kirjanpitolainsäädäntöön nojautuva kirjanpitolautakunnan lausunto.

5 Lojaliteettivelvollisuus asiakasta kohtaan

Harkittaessa, mitä raameja tietosuojalainsäädäntö asettaa kirjanpitoaineiston säilyttämisoikeudelle/-velvollisuudelle tai toisaalta sen tuhoamiselle, on johtoa haettava tietosuoja-asetuksen tavoitteista, joita ovat yhtäältä henkilötietojen suojeleminen ja toisaalta tavaroiden ja palve-

¹⁶ Frequently Asked Questions Relating to Transfers of Personal Data from the EU/EEA to Third Countries, s. 10–11, luettu 6.7.2018 ja Korpisaari – Pitkänen – Warma-Lehtinen: Tietosuoja, s. 68.

luiden vapaa liikkuvuus EU:n alueella. Toisaalta asiaa ei nähdäkseni voi ratkaista pelkästään tietosuojalainsäädännön pohjalta ottamatta huomioon sellaisia sopimusoikeudellisia ja muita periaatteita, joita kirjanpidon suorittamista koskevan toimeksiannon suorittamiseen liittyy. Tällöin on kysymys asiantuntijapalveluiden tarjoamisesta, jossa huolellisuusvelvollisuus toimeksiannon asianmukaisesta toteuttamisesta on suuri.

Alan yleisten sopimusehtojen (TAL2018) 12. kohdan mukaan:

”Tilitoimistolla on oikeus pitää hallussaan olevat asiakkaan toimittaman aineiston perusteella tai muutoin asiakasta varten *laatimansa aineistot* kunnes kaikki tilitoimiston asiakkaalta olevat saatavat on maksettu, ellei konkurssi- tai muusta pakottavasta lainsäädännöstä muuta johdu. Tilitoimisto luovuttaa maksun saatuaan asiakkaan aineiston viipymättä asiakkaalle. Asiakas huolehtii kustannuksellaan aineiston noutamisesta. Jos asiakas ei nouda aineistoa tilitoimiston ilmoittamaan määräaikaan mennessä, tilitoimisto lähettää sen kirjattuna postiennakkolähettyksenä, ellei toisin sovita. Tilitoimistolla on oikeus periä asiakkaan aineiston säilyttämisestä eri maksu.

Tilitoimistolla on oikeus säilyttää kopiot *laatimastaan* aineistosta myös sopimuksen päätyttyä, eikä se ole velvollinen poistamaan asiakkaan tietoja tietokannastaan, ellei pakottavasta lainsäädännöstä muuta johdu. Perustiedot tilitoimisto säilyttää vähintään viisi vuotta sopimuksen päättymisestä.” (kursivoinnit kirjoittajan)

Sanamuodon mukaan näyttää siltä, että kyseinen säännös koskee vain tilitoimiston laatimaa aineistoa, mutta ei asiakkaan sille toimittamaa aineistoa (kirjanpitoaineistoa).¹⁷

Tilanteessa, jossa toimeksiantajaa (rekisterinpitäjää) ei tavoiteta eikä maksua kirjanpito- tai säilytyspalveluista saada, tulee harkittavaksi, onko toimeksianto tämän vuoksi lakannut. Tämän tulkitsemiseen kuitenkin liittyy sellaisia sopimusoikeudellisia näkökohtia, joiden tarkastelu ei ole tämän tietosuojaan keskittyvän artikkelin piirissä. Yksittäistapauksellisesti ratkaistavaksi tulee myös se, onko asiakasyritys kirjanpitoaineiston tilitoimistolle toimittaessaan ja tilinpäätöksen ja taseen tilatessaan maksanut samalla myös aineiston säilyttämisestä KPL:n edellyttämän kuuden/kymmenen vuoden ajan, vai laskutetaanko säilytyspalvelusta erikseen. Tässä saattaa myös olla erilaisia käytäntöjä sen suhteen, palautetaanko aineisto toimeksiantajalle tilin-

¹⁷ Kirjanpitoaineiston pidättämisoikeudesta vanha ratkaisu KKO 1978 II 118.

päätöksen valmistuttua vai jääkö se tilitoimiston säilytettäväksi kirjanpitolainsäädännön edellyttämäksi ajaksi.

Kun tilitoimiston osalta oikeus kyseisten henkilötietojen käsitte-lyyn perustuu kirjanpidon tekemistä koskevaan toimeksiantosuhteseen, on pohdittava, miten pitkään aineistoa voi säilyttää tilanteessa, jossa toimeksiantosuhte on lakannut tai sen jatkumisesta ei ole varmuutta. Lisäksi on arvioitava, olisiko kirjanpitoaineiston säilyttämiselle ja siten siihen kuuluvien henkilötietojen käsittelylle jokin muu kuin toimeksiantoon liittyvä peruste.

Toimeksiantosuhteen lakkaaminen ei sinällään anna toimeksisajalle oikeutta tuhota toimeksiannon perusteella saamaansa kirjanpitoaineistoa, vaan se pitää pyrkiä palauttamaan toimeksiantajalle. Jos tätä ei tavoiteta, mutta toimeksiannon voidaan kuitenkin tulkita lakaneen, jonkinlainen lojaliteettivelvollisuus sopimuskumppania kohtaan edellyttäne aineiston säilyttämistä passiivirekisterissä (arkistossa) kohtuullisen ajan, jotta se voitaisiin palauttaa rekisterinpitäjälle mahdollisesti myöhemmin.

Saarnilehdon mukaan toimeksisajalla on yleinen velvoite toimia lojalisti päämiestään kohtaan.¹⁸ Hemmon ja Hopun mukaan asiantuntijan lojaliteettivelvoitteella tarkoitetaan sitä, että asiantuntijan on edistettävä asiakkaansa etua parhaan kykynsä mukaan. Periaatteella on erityisen suuri merkitys silloin, jos asiantuntijan omat tai muiden asiakkaiden edut olisivat intressitiriidassa toimeksiantajan etujen kanssa.¹⁹ Lojaliteettiperiaate voidaan asiantuntijapalveluiden osalta määritellä niin, että toimeksisajaan on kaiken kaikkiaan ajettava pelkästään päämiehensä etua ja asetettava se omien etujensa edelle.²⁰

Aineiston tallessa olo voi olla tärkeää kirjanpitovelvollisuuden lisäksi toimeksiantojen laatuun ja laajuuteen sekä maksamiseen ja velkasuhteisiin sekä vastuu- ja takuuaikeihin liittyvien todentamisten

¹⁸ Ari Saarnilehto 2012, s. 1119 teoksessa Varallisuus-oikeus (2012). Ks. myös Jari Vuorijoki, kohta Edustus- ja jälleenmyyntisopimukset, teoksessa Varallisuus-oikeus (verkkoversio 2016).

¹⁹ Mika Hemmo – Kari Hoppu: Sopimusoikeus, jatkuvatydynteen e-kirja saatavilla Talentum Fokus -palvelussa, viimeisin päivitys 2022. Asiantuntijan korkea-asteisesta vastuusta toimeksiantoa suoritettaessa esim. KKO 2001:28, KKO 1999:19 ja KKO 1999:80.

²⁰ Sakari Wuolijoki: Pankin neuvontavastuu, 2009, s. 69–73.

vuoksi. Se, mikä kussakin tilanteessa on asianmukainen lojaliteettiperiaatteesta johtuva säilytysaika, voinee riippua mm. aineiston laajuudesta ja sen säilytyskustannuksista sekä sen häviämisestä mahdollisesti eri osapuolille aiheutuvista seurauksista. Toimeksiannon päätyttyä tilitoimiston on syytä ponnekkaasti, tavoitteellisesti ja todistettavasti pyrkiä tavoittamaan toimeksiantaja aineiston palauttamiseksi.

6 Mahdollisten rikosten selvittämisintressi

Kirjanpitoaineiston säilyttäminen ei voine perustua vain siihen näkökohtaan, että kirjanpitoaineistoa saatetaan tarvita mahdollisten talousrikosten selvittämiseen. Yksityiselle taholle eli tilitoimistolle ei voitane asettaa tällaista mahdollisen rikoksen selvittämisintressiin perustuvaa velvoitetta. Sillä on toki kirjanpitolaista seuraava toimeksiannon mukainen säilytysvelvollisuus kirjanpitotoimeksiantoa hoitaessaan, mutta tilanteessa, jossa toimeksiantoa ei ole, ei tällaista yleistä säilyttämismvelvollisuutta liene.

Esimerkiksi teleoperaattoreiden osalta tällaisesta velvollisuudesta on säädetty erikseen sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014; SVPL) 19 luvussa.²¹ Laissa on myös määritelty tietojen säilytysajat. SVPL 157 §:ssä säädetyn säilytysvelvollisuuden tarkoituksena on mahdollistaa vakavien rikosten tutkinta, selvittäminen ja syyteharkinta.²² Myös kirjanpitolaisten säilytysaikaa koskevilla säännöksillä on tarkoitettu turvata rikosten selvittämistä, mutta jos taholla ei ole kysymyksessä olevan aineiston osalta toimeksiantoon perustuvaa kirjanpitoaineiston säilytysperustetta, ei pelkästään yleinen rikosten selvittämisintressi voine perustaa säilytysoikeutta.

Myöskään rekisteröidyn kannalta ei olisi perusteltua, että häntä koskevia henkilötietoja säilytettäisiin vain siksi, että rekisterinpitäjä tai sen edustaja taikka jotain muuta tahoa saatettaisiin jossain vaiheessa epäillä talousrikoksesta.

²¹ SVPL 19 luvussa säädetään teleyritysten velvollisuudesta säilyttää tietoja viranomaistarpeita varten ja näiden tietojen käsittelyssä noudatettavista velvoitteista ja menettelytavoista.

²² PeVL 3/2008 s. 2.

7 Kirjanpitorikoksesta

Jos kirjanpitoaineisto hävitettäisiin sillä perusteella, että toimeksiannon päätyttyä aineiston käsittelemiselle ei ole enää perustetta, harvittavaksi tulisi myös se, voisiko kirjanpitoaineiston hävittänyt henkilö syyllistyä kirjanpitorikokseen, josta säädetään rikoslain 30 luvun 8 §:ssä seuraavasti:

Kirjanpitorikos

Jos kirjanpitovelvollinen, tämän edustaja, kirjanpitovelvollisessa oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä *tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiannolla uskottu*,

- 1) laiminlyö liiketapahtumien kirjaamista tai tilinpäätöksen laatimista vastoin kirjanpitolainsäädännön mukaisia velvollisuuksia,
- 2) merkitsee kirjanpitoon vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taikka
- 3) *hävittää*, kätkee tai vahingoittaa kirjanpitoaineistoa

ja siten vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta tai taloudellisesta asemasta, hänet on tuomittava kirjanpitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (Kursivointi kirjoittajan.)

Rikoksesta on myös törkeä ja tuottamuksellinen tekemuoto (RL 30:9 ja RL 30:10). Törkeään tekemuotoon voi soveltua myös oikeushenkilön rangaistusvastuu.

Jos kirjanpito on toimeksiannolla annettu ulkopuolisen tehtäväksi, hän voi olla kirjanpitorikoksen tekijä. Henkilöllä, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiannon nojalla uskottu, tarkoitetaan kirjanpitovelvollisen ulkopuolella olevia itsenäisiä henkilöitä, jotka toimeksiannon perusteella ovat saaneet tehtäväksi kirjanpidon laatimisen.²³ Vastuu kirjanpidosta voi myös jakautua toimeksiannon saaneen ulkopuolisen kirjanpitäjän ja varsinaisen kirjanpitovelvollisen kesken sen mukaan, mikä osuus toimeksiannon saajalla on asiassa ollut.²⁴

Kirjanpitoaineiston hävittäminen viittaa aineiston fyysiseen tuhoamiseen.²⁵ Sitä voi olla myös aineiston pysyvä poistaminen tietojärjestelmästä. Esitöiden mukaan lainkohdassa tarkoitettuja kirjanpitoai-

²³ LaVM 7/1985 s. 1–2.

²⁴ Ilkka Rautio: 17. RL 30: ELINKEINORIKOKSET, teoksessa Rikosoikeus (2022, päivittyvä verkkokirja) sekä HE 66/1988 s. 90.

²⁵ Rautio 2022.

neistoja ovat muun muassa kirjanpitokirjat, tositteet ja liiketapahtumia koskeva kirjanpito.²⁶

Perusmuotoinen kirjanpitorikos edellyttää tahallisuutta. Hyöty- tai vahingoittamistarkoitusta ei edellytetä, koska kirjanpitorikoksen suojelukohteena on kirjanpidon luotettavuus sinänsä.²⁷ Tapauksessa KKO 1998:39 katsottiin, että konkurssipesän uskottu mies, joka oli vastuussa konkurssivelallisen kirjanpitoaineiston säilyttämisestä, syylistyi tuottamukselliseen kirjanpitorikokseen, kun kirjanpitoaineistoa oli säilytetty konkurssiin menneen yhtiön tiloissa ja se oli siellä toimitetun huutokaupan yhteydessä hävinnyt. Tapauksessa KKO 2001:86 puolestaan katsottiin, että osakeyhtiössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttänyttä henkilöä voitiin pitää rikoslain 30 luvun 9 §:ssä tarkoitettuna kirjanpitovelvollisen edustajana, vaikka hänellä ei ollut muodollista asemaa yhtiön hallinnossa eikä hän edes omistanut yhtiön osakkeita.

Ratkaisut ovat aina tapauskohtaisia, mutta jos käsittelijä hävittää tai tuhoaa kirjanpitoaineiston omin päin, niin menettely saattaa synnyttää riskin syyllistymisestä kirjanpitorikokseen. Siitä voi olla kysymys myös silloin, jos aineisto hävitetään toimeksiantajan pyynnöstä tai kehotuksesta.

8 Kirjanpitolautakunnan lausunto

Kirjanpitolautakunta on ottanut 24.10.2023 antamassaan lausunnossa kantaa kirjanpitoaineiston säilyttämiseen ulkoistetussa palvelussa silloin, kun säilyttämistä koskeva sopimus on päättynyt. Lautakunta toteasi arvioivansa asiaa vain kirjanpito-oikeudellisten näkökohtien perusteella ottamatta kantaa tietosuojaoikeudellisiin tai rikosoikeudellisiin kysymyksiin taikka muita lakeja koskeviin velvoitteisiin.

Hakija oli lausuntopyynnössään tiedustellut, oliko hyvän kirjanpitotavan mukaista, että palveluntarjoaja säilytti ”esimerkiksi kirjanpitolain velvoitteiden, kirjanpitovelvollisen velkojien suojan sekä viranomaisten toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi kirjanpitoaineiston kirjanpitolainsäädännön edellyttämän säilytysajan myös tilanteessa, jossa palveluntarjoaja ei saa luovutettua kirjanpitoaineistoa kirjanpi-

²⁶ HE 66/1988 s. 90.

²⁷ HE 66/1988 s. 91. Samoin Rautio 2022.

tovelvolliselle yrityksistä huolimatta ja jossa palveluntarjoajan ja kirjanpitovelvollisen välillä ei ole enää voimassa tietosuoja-asetuksen edellyttämää sopimusta henkilötietojen käsittelystä.” Hakija tiedusteli myös sitä, pitkö ”kirjanpitolautakunta hyvän kirjanpitotavan mukaisena, että lausunnon tarkoittamassa tilanteessa henkilötietoja käsittävää kirjanpitoaineistoa säilytetään palveluntarjoajan toimesta kirjanpitolain 2 luvun 9 §:n 2 momentin mukaisesti kuusi vuotta sen vuoden lopusta, jonka aikana tilikausi on päättynyt.”

Kirjanpitolautakunta viittasi ensin kirjanpidon säilytysvelvollisuutta ja säilytysaikaa sekä kirjanpitorikkomusta ja -rikosta koskevaan sääntelyyn sekä 20.4.2021 antamaansa lausuntoonsa. Sen jälkeen se totesi, että ”[e]nsisijaisessa vastuussa kirjanpitoaineiston säilyttämistä koskevien säännösten noudattamisesta on aina kirjanpitovelvollinen itse” ja että ”tätä ensisijaisvastuuta ei voi siirtää”. Kirjanpitorikkomusta ja -rikosta koskevista seuraamussäännöksistä kuitenkin ilmenee, että ne saattavat soveltua myös niihin, jotka toimeksiannon perusteella tekevät kirjanpitoa taikka säilyttävät kirjanpitoaineistoa.

Kirjanpitolautakunta totesi, että se ei voi lausua asian rikosoikeudellisesta puolesta tai tietosuoja-oikeudellisista näkökannoista. Lautakunta ei pitänyt hyvän kirjanpitotavan vastaisena sitä, että palveluntarjoaja säilyttäisi kirjanpitoaineistoa lain edellyttämän määrääjän ”asianmukaisesti ja huolellisesti siten, että aineistoon on pääsy ainoastaan siihen oikeutetuilla”. Tätä puolsi se, että kirjanpitoaineistolle säädetyn säilyttämismittavollisuuden tavoitteena oli mahdollistaa toiminnan lainmukaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden arviointi myös jälkikäteen.

9 Lopuksi

Oikeustila on kaiken kaikkiaan epäselvä ja oikeaan ratkaisuun päätyminen edellyttää yhtäältä tietosuojalainsäädännön huomioon ottamista ja toisaalta myös sopimusoikeudellisten säännösten ja periaatteiden sekä kirjanpitolain ja kirjanpitorikoksen tunnusmerkkien tulkitsemista.

Yhteenvetona todettakoon, että kirjanpitoaineisto on annettu tili-toimiston haltuun kirjanpidon tekemistä varten. Jos toimeksiantajaa ei tavoiteta eikä toimeksiantaja pyynnöistä huolimatta lataa kirjanpitoaineistoa itselleen palvelimelta, vaikka sitä on useamman kerran ja todistettavasti kehoitettu niin tekemään, vaikuttaa tällaisessa epäselvässä

tilanteessa perustellulta siirtää kirjanpitoaineisto tilitoimiston hallinnoimaan passiivirekisteriin odottamaan toimeksiantajan tavoittamista. Tehdyt yhteydenottoyritykset on syytä dokumentoida mahdollista myöhempiä tarvetta varten. TSA 5 artiklan 2 kohdassa²⁸ ja 24 artiklan 1 kohdassa²⁹ säädetään osoitusvelvollisuudesta.

Säilytettävän aineiston suhteen on noudatettava TSA:n määräyksiä. Huomioon on siis otettava muun muassa TSA 5 artiklan tietosuojaperiaatteet sekä 32 artiklassa käsittelyn turvallisuudesta määrätty. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi pääsyn rajoittaminen. Tarve voi tapauskohtaisesti olla myös esimerkiksi lokitietojärjestelmälle; varsinkin silloin, jos kirjanpitoaineistosta ilmenee ns. arkaluonteisia henkilötietoja. Esimerkiksi yksityisen lääkäriaseman kirurgiasta lähettämä lasku saattaa sisältää asiakkaan terveystiedon, joka kuuluu TSA 9 artiklassa tarkoitettuihin erityisiin henkilötietoryhmiin.

Apulaistietosuojavaltuutettu (ATSV) on perintätoimenpiteisiin liittyvässä perinnän kohteen henkilötietojen käsittelyä koskevassa tapauksessa (19.3.2020, 4359/163/2018) katsonut, että säilytyksen rajoittamisperiaate edellyttää, että henkilötiedot säilytetään muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa ”ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoitusten toteuttamista varten” ja että ”henkilötiedon säilytysajan on siis oltava mahdollisimman lyhyt”. Henkilötietoja ei päätöksen mukaan tule myöskään säilyttää pidempään kuin on tarpeen. ATSV on edellä mainitussa ratkaisussaan katsonut, että perintätoimistolla oli peruste säilyttää kirjanpitolain 2 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan tilikauden tositteet, liiketapahtumia koskeva kirjeenvaihto sekä muu kuin KPL:n 2 luvun 10 §:n 1 momentissa mainittu kirjanpitoaineisto viiden vuoden ajan siitä, kun perintätoimenpiteet olivat päättyneet. Apulaistietosuojavaltuutettu antoi rekisterinpitäjälle määräyksen noudattaa hakijan pyyntöä saada sellaiset henkilötietonsa poistetuiksi, jotka liittyivät perintätoimenpiteisiin, jotka 1) olivat päät-

²⁸ TSA 5(2): ”Rekisterinpitäjä vastaa siitä, ja sen on pystyttävä *osoittamaan* se, että 1 kohtaa on noudatettu (osoitusvelvollisuus).” (Kursivointi laatijan.)

²⁹ TSA 24(1): ”Ottaen huomioon käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset sekä luonnollisten henkilöiden oikeuksiin ja vapauksiin kohdistuvat, todennäköisyydeltään ja vakavuudeltaan vaihtelevat riskit rekisterinpitäjän on toteutettava tarvittavat tekniset ja organisatoriset toimenpiteet, joilla voidaan varmistaa ja *osoittaa*, että käsittelyssä noudatetaan tätä asetusta. Näitä toimenpiteitä on tarkistettava ja päivitettävä tarvittaessa.” (Kursivointi laatijan.)

tyneet viisi vuotta sitten ja 2) joiden perusteella ei ollut tehty perintätoimiston kirjanpitovelvoitteiden mukaisia kirjauksia. Mikäli tällaisia kirjauksia oli tehty, tiedot oli poistettava kuuden vuoden kuluttua sen vuoden lopusta, jonka aikana tilikausi oli päättynyt.

Tietosuojavaltuutettu on pysäköinninvalvontamaksua koskevissa ns. Parkkipate-tapauksissa antanut rekisterinpitäjälle TSA ”58 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukaisen määräyksen noudattaa hakijan pyyntöä saada sellaiset suoritettuihin yksityisoikeudellisiin pysäköinninvalvontamaksuihin liittyvät henkilötietonsa poistetuiksi, joiden perusteella ei ole tehty rekisterinpitäjän kirjanpitovelvoitteiden mukaisia kirjauksia. Mikäli tällaisia kirjauksia on tehty, tiedot on poistettava kuuden vuoden kuluttua sen vuoden lopusta, jonka aikana tilikausi on päättynyt (asiat 3609/154/18, 6175/154/18, 8321/154/18 ja 4035/182/20).”³⁰ Henkilötietoja sisältävän kirjanpitoaineiston säilyttäminen on siten ns. ”normaalitapauksissa” sallittua niin kauan kuin aineistoa on kirjanpitolainsäädännön nojalla säilytettävä.

Arvioitaessa, miten pitkään kirjanpitoaineistoa saa tai tulee säilyttää, on otettava huomioon muun muassa kirjanpitolain mukainen säilytysaika sekä tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 e alakohdassa säädetty säilytyksen rajoittamisen periaate.³¹

Mahdollisiin ongelmatilanteisiin olisi hyvä varautua jo etukäteen TSA 28 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua tietojenkäsittelysopimusta tehtäessä. Tällöin tilitoimisto voisi myös varautua säilytyksestä mahdollisesti aiheutuviin kustannuksiin.

³⁰ Tietosuojavaltuutetun päätökset asioissa 1077/452/2017, 3361/182/2018, 3609/154/2018, 4959/182/2018, 5373/182/2018, 6175/154/2018, 6569/182/2018, 8321/154/2018, 2669/154/2019, 5390/152/2019 ja 4035/182/2020. Asiat ratkaistiin sittemmin Helsingin hallinto-oikeuden päätöksellä H 4011/2022, joka ei muuttanut ratkaisua tältä osin.

³¹ TSA 5 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukainen säilytyksen rajoittamisen periaate edellyttää, että henkilötietojen säilytysajan tulee olla mahdollisimman lyhyt. Säilytysajan pituus riippuu siitä, mikä on tietojen käsittelemisen oikeusperuste ja alkuperäinen tarkoitus. Henkilötiedot, joita ei enää tarvita, on poistettava tai anonymisoitava. Tästä myös Guidelines 4/2019 on Article 25 Data Protection by Design and by Default, Version 2.0, Adopted on 20 October 2020.